

มหาอุทกภัย ในรอบ 100 ปี สัญญาณเตือนให้ปรับตัว

บ้ำ ท่วมใหญ่ปี 2554 นับเป็นอุทกภัยครั้งร้ายแรงที่สุด ในแห่งของประเทศไทยและจำนวนผู้ได้รับผลกระทบในรอบ 100 ปี ก่อความทุกข์ยากต่อประชาชนอย่างแสบสาหัส ประเทศไทยเสียหายยับเยิน ธนาคารโลกประเมินความเสียหายจากน้ำท่วมสูงถึง 1.4 ล้านล้านบาท¹ และเป็นภัยพิบัติที่สร้างความเสียหายให้บริษัทประกันภัยในปี 2554 เป็นอันดับ 3 ของโลก² แต่มาตรการในการแก้ปัญหาและเยียวยาของรัฐไทยยังคงยื้อในระดับอนุบาล ซึ่งให้เก็บความไม่พร้อมของสังคมไทยทุกรุ่นเด็กในการรับมือภัยพิบัติ เสื่อมให้สังคมไทยต้องเร่งปรับตัวสู้ภัยพิบัติขนาดใหญ่อย่างเป็นระบบ

น้ำท่วมคราวนี้เริ่มขึ้นปลายเดือนกรกฎาคม 2554 กลืนกินผืนดินกว่า 150 ล้านไร่ ใน 65 จังหวัด 684 อำเภอ ประชาชนเดือดร้อน 4,086,138 ครัวเรือน 13,595,192 คน เสียชีวิต 815 ราย สูญหาย 3 คน³ ความเสียหายขยายวงกว้างไปทุกภาคส่วน ทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรม แหล่งคิลปวัฒนธรรม โครงสร้างสาธารณูปโภค สิ่งแวดล้อม รวมแล้วกว่า 1.42 ล้านล้านบาท นิคมอุตสาหกรรม 7 แห่ง และแรงงาน

993,944 คนได้รับผลกระทบ⁴ พื้นที่เกษตรกรรมเสียหายกว่า 12.99 ล้านไร่ บ้านจัดสรรจนน้ำกว่า 5.4 แสนหลี่วย⁵ ยังไม่รวมความสูญเสียทางใจ-กายเนื่องจากความเครียด ภัยคุกคามที่มากับน้ำ ค่าใช้จ่ายในการอพยพหนีน้ำและค่าซ่อมแซมบ้านหลังน้ำลด ความยากลำบากในชีวิตประจำวัน อาหาร-น้ำดื่มขาดแคลน ด้วยการกักตัน เพราะตื้นตกใจและเส้นทางขนส่งสินค้าถูกตัดขาด ทางด่วน สะพานข้ามแม่น้ำถูกละเมิดกฎหมาย

ปลอดภัย ด้วยจำนวนรถยกที่ขึ้นไปจอดหนึ่งน้ำยาเรียบ
หลายสิบกิโลเมตร ฯลฯ

มวลน้ำมันห้าม...จากไทย

ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงมวลน้ำขนาดใหญ่มา
แผ่ครอบคลุมที่รับสู่ภาคกลาง มาจ่ออยู่เหนือ
กรุงเทพมหานคร คำรามที่ตั้งของมีไปทั่วคือ น้ำมา
จากไทย ทำไม่มากมายขนาดนี้

เริ่มจากเดือนมีนาคมที่ปกติอากาศมักจะร้อน
อบอ้าวและมีฝนไม่มากนัก แต่บริเวณตอนบนของประเทศไทย
กลับมีอากาศหนาวเกือบตลอดเดือน มีฝนตกบางช่วง
และแผ่ความเย็นลงมาถึงภาคกลางหลายวัน ขณะที่หลาย
พื้นที่ของภาคใต้มีฝนตกชุกหนาแน่น เกิดน้ำท่วมรุนแรง
ดินโคลนถล่มเป็นบริเวณกว้าง สภาฯการณ์ที่เกิดขึ้นนี้
ถือว่า “ผิดปกติ” จากที่เคยเป็นมา⁶

ช่วงเดือนมิถุนายน-กันยายน ประเทศไทยเผชิญกับ
พายุ 5 ลูก คือ ‘ไหหน่า’ ‘นกเต็น’ ‘ไห่ถาง’ ‘เนสาด’ และ
‘นาลแก’ แม้จะมีเพียง ‘นกเต็น’ ลูกเดียวที่ศูนย์กลางพายุ
เข้าประเทศไทยตรงๆ ที่จังหวัดน่าน แต่ทั้งหมดได้ส่ง
อิทธิพลเสริมกับร่องความกดอากาศต่ำที่พาดผ่าน
ตอนบนและตอนกลางของประเทศไทย ทำให้มีรุนแรงตัววันต่อ
เย็นไปต่อกลางคืนตามฤดูกาลมีกำลังแรงขึ้น เกิดฝน
ตกหนักถึงหนักมากต่อเนื่อง ยืดเยื้อ ยาวนาน ไม่มีภาวะ
ฝนทึ่งช่วงอย่างที่เคยเป็นมาทุกปี

ดร.เสรี ศุภารัทิตย์ ผู้อำนวยการศูนย์การ
เปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและภัยพิบัติ มหาวิทยาลัยรังสิต
และผู้อำนวยการศูนย์พลังงานเพื่อสิ่งแวดล้อม อุทยาน
สิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร ให้ข้อมูลว่าปริมาณฝนใน
ภาพรวมทั้งประเทศไทย เพิ่มขึ้นกว่าค่าปกติ 30 เปอร์เซ็นต์
มากกว่าปริมาณน้ำฝนในปี 2538 และ 2549
ปริมาณน้ำฝนตั้งแต่เดือนสิงหาคมถึงธันวาคม 34,000
ล้านลูกบาศก์เมตร มากกว่าปี 2538 และ 2549⁷ เช่นกัน
เชื่อเหล่ายังแห่งรับภาระน้ำเกินร้อยเปอร์เซ็นต์ของ
ความชุ่มชื้น เชื่อภูมิพลทุบสถิติรับปริมาณน้ำให้เหล
เข้าอ่างวันเดียวสูงถึง 300 ล้านลูกบาศก์เมตร มากที่สุด
นับแต่สร้างมา⁸

เหตุสุดวิสัย หรือไรฟ์เมือง

แม้มหาอุทกภัยครั้งนี้จะถือเป็นภัยธรรมชาติ
ร้ายแรง แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าความผิดพลาดในการแก้ไข
ปัญหาของรัฐบาล และศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบ
อุทกภัย (ศปภ.) มีส่วนสำคัญที่ทำให้ผลกระทบขยาย
วงกว้างอย่างรุนแรงและกินเวลาภาระนานหลายเดือน

(1) **เริ่มต้นชาไป** นับแต่พายุไหหน่าเข้ามาซึ่งกลาง
ปลายเดือนมิถุนายน ตามด้วย ‘นกเต็น’ ในช่วงปลาย
กรกฎาคม จนถึง ‘นาลแก’ ต้นตุลาคม รัฐบาลใช้เวลา
กว่า 3 เดือนในการ ‘มองเห็น’ ความรุนแรงของภัยจาก
น้ำ จัดตั้ง ศปภ. เมื่อ 8 ตุลาคม 2554 ขณะที่สถานการณ์
น้ำท่วมอยู่ในภาวะ ‘วิกฤติสุดๆ’ กองทัพน้ำรุกโจมตีหลาย
จังหวัดภาคเหนือตอนบนและล่างยังบิน ก่อนจะไฟลับฯ
สู่ที่รับสู่ภาคกลาง โดยเข้าสู่ลพบุรี นครสวรรค์ สิงห์บุรี
อุทัยธานี ชัยนาท อ่างทอง อยุธยา ฯลฯ จนแทบไม่เหลือ
ที่แห้ง มวลน้ำปริมาณมหาศาลถึง 1.6 หมื่นล้านลูกบาศก์
เมตร หาทางออกลงสู่อ่าวไทย ทะลักท่วมนนทบุรีและ
ปทุมธานี ก่อนเข้าโจมตีกรุงเทพมหานครในช่วง 15-18
ตุลาคม⁹

(2) **วิกฤตผู้นำ** การบริหารจัดการของ ศปภ.
ถูกวิจารณ์อย่างหนักว่าเต็มไปด้วยความผิดพลาด
ไม่ทันการณ์ จนนำไปสู่ภาวะ ‘วิกฤตผู้นำ’ ที่นางสาว
ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ต้องรับผิดชอบในฐานะนายกรัฐมนตรี
ทั้งไม่มีบารมี ไม่มีความรู้ ไม่มีประสบการณ์ ไม่กล้า
ตัดสินใจใช้อำนาจนายกรัฐมนตรีอย่างเต็มที่ ไม่เข้าใจ
กลไกร่างการ ใช้คนไม่ตรงกับงาน แก้ปัญหาแบบ
วันต่อวัน เหตุการณ์ต่อเหตุการณ์ ขาดความน่าเชื่อถือ
ในคำพูดหรือคำสั่ง คำว่า ‘เอาอยู่-ปลอดภัย-น้ำไม่ท่วม’
ถูกเสียดสีว่ามีความหมายตรงข้ามกันโดยสิ้นเชิง¹⁰

จนประชาชนผู้เสียหายส่วนหนึ่งภายใต้การนำของ
“สมาคมต่อต้านสภาพภัยธรรมชาติ” ได้รวมตัวกันยื่นเรื่อง
ต่อศาลปกครองฟ้องร้องเอาผิดรัฐบาลที่บริหารน้ำ
ผิดพลาด จนเกิดความเสียหายต่อชีวิต จิตใจ และ
ทรัพย์สิน ถือเป็น “ครั้งแรกของโลก” ที่เหยื่อน้ำท่วม
ฟ้องรัฐ เพราภาพเขาเห็นว่า ไม่ใช่เหตุสุดวิสัย แต่เป็น
เพราผู้นำไร้ฝีมือในการแก้ปัญหา¹¹

(3) **สื่อสารสับสน ศปภ.** สื่อสารและให้ข้อมูลแก่ประชาชนอย่างสับสนจนขาดความน่าเชื่อถือ แต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเองก็ไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาที่ประชาชนจะเข้าใจได้ ประชาชนจำนวนไม่น้อยจึงหันไปค้นหาติดตามข้อมูลข่าวสารทางอินเตอร์เน็ต และใช้สามัญสำนึกช่วยตัวเองในการประเมินเส้นทางน้ำสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอกของการสื่อสาร จัดการข้อมูลของภาครัฐ ดังกรณีข้อความล้อเลียนใน Social Network ที่ว่า “รัฐบาลโปรดอยู่ในความสงบ ประชาชนจะดูแลช่วยเหลือท่านเอง”¹² ทีมโฆษณาภูมิวิจารณ์อย่างมากว่าทำงานไร้ประสิทธิภาพ ขาดเอกสารพยานในการแจ้งเตือน จนกระทั่งต้องเปลี่ยนตัวไวซึคเป็นนายรองทอง จันทร์คงศุ เพื่อเรียกความเชื่อมั่นและภูมิใจกุศติศรัทธา ศปภ.¹³

(4) **การจัดการของบริจากและถุงยังชีพมีปัญหา** ท่ามกลางปัญหาที่ท่วมท้น แม้ภาพการร่วมช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยจะหนาแน่นเต็ม ศปภ. แต่ข้อครหาสำคัญที่ยังคงตอกย้ำความไร้ประสิทธิภาพของภาครัฐคือ กรณีการแจกจ่ายของบริจากเฉพาะพากตน จนถึงการจัดซื้อถุงยังชีพแพลงเกินไป¹⁴ โดยเฉพาะกรณี นายกรุณ โภสกุล ส.ส.เขตดอนเมือง พรรคเพื่อไทย ที่ดูแลรับผิดชอบการรับ-แจกสิ่งของบริจาก ถูกร้องเรียนว่าทำให้การช่วยเหลือล่าช้า เพราะต้องผ่านการอนุมัติ ก่อน ทั้งยังไม่ทั่วถึง ไม่เป็นธรรม มีการจับจองของของบริจาก และนำไปใส่ชื่อตนเอง ตั้งแต่ของชินเล็กๆ อย่างถุงยังชีพไปจนถึงสิ่งของขนาดใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นเรือ ส้วม เต็นท์ ฯลฯ¹⁵ ประเด็นนี้ยังทำให้ ศปภ.ขาดความน่าเชื่อถือ ผู้คนไม่น้อยจึงหันไปบริจากให้มูลนิธิ องค์กรการกุศล ต่างๆ รวมทั้งสื่อulatory สำนักที่ทำหน้าที่แจกของไปพร้อมกับรายงานข่าวแทน

มวลน้ำแห่งความขัดแย้ง: น้ำท่วมใจตอนพุด!

มวลน้ำมหасาลครั้งนี้ได้พัดพาเอาตะกอนแห่งความขัดแย้งในสังคมให้ผุดขึ้น พร้อมคำรามหลายประการที่ยังคงไม่มีคำตอบในสายลม

(1) เขื่อนยักษ์บริหารน้ำผิดพลาดหรือไม่?

สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน) ชี้ว่า ปี 2554 ปริมาณน้ำไหลเข้าอ่างของเขื่อนภูมิพล เอื่องสิริกิติ์ และเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ เป็นตัวแปรหนึ่งที่ส่งผลให้เกิดน้ำท่วมในพื้นที่ภาคเหนือและภาคกลาง เนื่องจากเป็นปีที่มีน้ำไหลเข้าสูงที่สุดนับตั้งแต่มีการสร้างเขื่อนมา¹⁶

คำถามที่ตามมาคือ มีการบริหารน้ำผิดพลาดหรือไม่ ?

หากพิจารณาเฉพาะข้อมูลจากเขื่อนใหญ่ที่สุดคือ เอื่อนภูมิพล ดร.ชินวัชร์ สุรัสวดี จากคณะเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต ได้ศึกษาสถิติการกักเก็บน้ำและปล่อยน้ำย้อนหลังของเขื่อนภูมิพล พบร่วอัตราของปริมาณน้ำไหลลงอ่างของเขื่อนภูมิพลมีค่าเพิ่มขึ้นในช่วงเดือนมีนาคมและพฤษภาคม 2554 ซึ่งควรจะปรับอัตราการระบายน้ำออกให้เหมาะสม แต่กลับลดอัตราการระบายน้ำ และคงอัตราการระบายน้ำที่ต่ำไว้เป็นเวลานาน ซึ่งเป็นเรื่องผิดปกติ แม้ปริมาณน้ำหนึ่งเดือนปี 2554 จะมีมากกว่าปีอื่นๆ แต่การระบายน้ำออกตั้งแต่ต้นปีจนถึง 31 กรกฎาคม ต่ำกว่าปีอื่นๆ มาก¹⁷

ดร.สมศักดิ์ เจียมธิรสกุล จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วิเคราะห์ว่า การบริหารน้ำที่ดูจะมีปัญหามากจาก “องค์กรระดับกลาง” คือ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตและก农ชลประทาน ไม่ใช่เริ่มที่ระดับรัฐบาล และเกิดในช่วงที่ “ไม่มีรัฐบาล” ที่แน่นอน เพราะช่วงเดือนกรกฎาคม-สิงหาคมนั้นเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านรัฐบาล เพื่อให้เข้าใจถึงที่มาของปัญหา ดร.สมศักดิ์ จึงเสนอว่าควรจัดตั้ง “คณะกรรมการอิสระเพื่อสืบหาและสรุปข้อเท็จจริง สาเหตุน้ำท่วมใหญ่ 2554, วิเคราะห์บทเรียนและประเมินการจัดการวิกฤติน้ำท่วม และทำข้อเสนอแนะ ป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นอีกในอนาคต”¹⁸

ต่อมา นายธีระ วงศ์สมุทร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรฯ ได้ยอมรับกลางสภาว่า “สั่งชะลอนำ เพื่อให้พื้นท้องชوانได้เกี่ยวข้าวก่อนปล่อยน้ำเข้าทุ่ง”¹⁹ จากนั้นไม่นาน การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

ก็ซึ้งว่าการระบายน้ำของเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์ไม่ใช่สาเหตุน้ำท่วม²⁰

คำダメข้างต้นจึงยังต้องรอการศึกษาอย่างเป็นระบบจากคณะกรรมการอิสระฯ หากมีการตั้งขึ้นในอนาคต เพื่อดันหาคำตอบที่แน่นอนต่อไป

(2) การผลักนำให้กลายเป็นสังคมระหว่างชาวบ้าน ส่องกรณีสำคัญคือ ‘คลองสามนาวา’ ที่ ส.ส.พรด เพื่อไทยนำชาวบ้านบุกเปิดประตูระบายน้ำเมื่อ 31 ตุลาคม และ ‘คลองพระยาสุเรนทร์’ เมื่อ 27 พฤศจิกายน²¹ สะท้อนให้เห็นความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านในพื้นที่น้ำท่วมทั้งนานมากับพื้นที่ชานเมืองของกรุงเทพฯ ที่ยกระดับไปสู่ความขัดแย้งทางการเมือง ระหว่างรัฐบาล พรครเพื่อไทยในนาม ศปก. กับกรุงเทพมหานคร ในฐานะตัวแทนพระประชาริปัตย์

(3) พร้อมพลีเพื่อกทม.?! การต่อสู้ระหว่างราษฎรที่เปรียบเป็นชาติศักดิ์ศรุบุกทำลายเมืองหลวง กับราษฎรที่บอกว่าน้ำต้องไหลผ่านเพื่อออกสู่ทะเลนั้น เข้มข้นถึงขีดสุดเมื่อมวลน้ำมาถึงกรุงเทพมหานคร ในทางหนึ่งกรุงเทพฯ ได้รับการป้องกันอย่างเต็มที่ ในฐานะกล่องดวงใจหรือพื้นที่ยุทธศาสตร์ด้านการบริหาร และเศรษฐกิจ ในอีกทางหนึ่ง พื้นที่ด้านบนของแม่น้ำเจ้าพระยาและพื้นที่รอบนอกเอื่องหันไปด้วยมวลน้ำมหาศาล ความแตกต่างของระดับน้ำในสองพื้นที่ที่ห่างกันเพียงถุงทรายกัน ทำให้เกิดคำถามตามมาถึง ‘ความไม่เป็นธรรม’ ที่ภาครัฐเลือกให้คนต่างจังหวัดต้องเสียสละชีวิตปกติและทรัพย์สินอย่างชีพเพื่อคนไทยโดยไม่มีการพูดถึงการช่วยเหลือชดเชยใดๆ ยิ่งตอกย้ำความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองและชนบทมากเข้าไปอีก

(4) ตะวันออกจะยกมาตะวันตก?! แม้พื้นที่ฝั่งตะวันออกของกรุงเทพฯ จะถูกกำหนดให้เป็นฟลัตเตอร์ หรือพื้นที่รับน้ำเพื่อระบายน้ำสู่อ่าวไทยมาตั้งแต่ปี 2535 แต่กฎหมายผังเมืองไม่เคยศักดิ์สิทธิ์ในทางปฏิบัติ สิ่งก่อสร้างจำนวนมากจึงเกิดขึ้นวางทางน้ำ รวมทั้งการปรับผังที่ดินแนวฟลัตเตอร์ก่อสร้างแล้วรับน้ำลงในสุวรรณภูมิ น้ำก้อนใหญ่จึงถูกผันออกทางฝั่งตะวันตกได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า ทั้งๆ ที่ศักยภาพด้อยกว่า ด้วยความร่วมมือของเครือข่ายประชาชนริมคลองฝั่งธนฯ

กรรมการ 3 คณะของวุฒิสภา สำนักการระบายน้ำ กรุงเทพมหานคร และมูลนิธิ SCG ที่เห็นพ้องกันว่าต้องให้น้ำผ่านออกสู่ทะเลโดยเร็ว เพื่อลดภาระของพื้นที่รับน้ำ

“เมื่อฝั่งธนฯ ถูกทดสอบทิ้ง บอกให้เป็นไปตามธรรมชาติ ขณะที่ภาครัฐสามารถจัดการได้เพียงส่งเรือมารับผู้ประสบภัย รัฐบาลก็ควรให้โอกาสภาคประชาสังคม ซึ่งมีความสามารถ มีภูมิปัญญาดั้งเดิมเข้ามายัดการ รวมทั้งให้แบบแผนที่จะใช้แก้ปัญหาตามสติปัญญา แต่ขณะนี้กลับพบว่า รัฐบาลไม่ได้ใช้สติปัญญา และผลกำลังของภาคประชาสังคมอย่างเพียงพอ”²²

สัญญาณเตือน...ให้ปรับตัว

เมื่อสถานการณ์เริ่มคลื่นไส้ รัฐบาลได้ตั้ง “คณะกรรมการยุทธศาสตร์เพื่อวางแผนบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ” หรือ กยน. มีหน้าที่ทบทวนนโยบาย แผนงานและแผนปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำ จัดทำเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการแก้ปัญหาและวางแผนบริหารจัดการน้ำ แล้วจัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบและวางแผนครอบคลุมทุกด้านการบริหารทรัพยากรน้ำของประเทศไทยแก่รัฐบาล 3 ใน 25 รายชื่อ คือ ดร.รอยล จิตรดอน ดร.อานันท์ สินทวงศ์ ณ อยุธยา และ ดร.เสรี ศุภราทิตย์ เป็นนักวิชาการที่สังคมไทยคุ้นเคยและเชื่อถือในฐานะผู้ให้ข้อมูลเรื่องน้ำ ต่างให้ความเห็นสรุปได้ดังนี้

(1) ดูภาพรวมทั้งระบบ²³ ดร.รอยล จิตรดอน ผู้อำนวยการสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ และการเกษตร กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ระบุว่า วิกฤติครั้งนี้บ่งบอกว่าไทยล้มเหลวในเรื่องการใช้และวิเคราะห์ข้อมูล สิ่งที่ทำให้เกิดปัญหามากคือ โครงสร้างการระบายน้ำไม่มีความยืดหยุ่น ต้องแก้ไขโดยแบ่งพื้นที่เขตเมืองกับเขตอุตสาหกรรม แล้วสำรวจความสูงต่างของพื้นที่อย่างละเอียด พื้นที่คุกคองต่างๆ กำหนดพื้นที่หน่วงน้ำเพื่อปล่อยให้น้ำผ่านได้แล้วพัฒนาเป็นแก้มลิง ต้องกำหนดความสูงของคันและพื้นที่ป้องกัน ด้วยหลักการว่าโครงสร้างน้ำไว้เท่าไหร่ ต้องช่วยระบายน้ำออกเท่านั้น²⁴

ป้องกันของตัวเอง เช่น กันกระสอบทรายล้อมรอบหมู่บ้านในคราฟชั่น มั่นสูบน้ำจากพื้นที่หนึ่งให้ไปท่วมอีกพื้นที่หนึ่ง จนทะเลสาดแยกกันไปทั่ว นอกจากนี้ ในปี 2555 โครงการก่อสร้างจำนวนมากจะเกิดขึ้น ทั้งการถมที่ สร้างเขื่อน สร้างพังกันน้ำ หากไม่มีการควบคุม ประสานงาน และกำกับดูแลให้ดี จะกล้ายเป็นความท้าด้วยทางสังคมที่ชาติมิวิกฤติน้ำท่วมให้หนักขึ้นไปอีก

(3) ต้องอยู่กับน้ำให้ได้²⁶

ดร.เสรี ศุภราธิตย์ สรุปว่า การตัดสินใจในภาวะวิกฤติเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง จำเป็นต้องมีฐานข้อมูล เครื่องมือ กลยุทธ์ เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจ และเป็นทางเลือกเพื่อลดความเสียหายรวมถึงประเมินทางเลือกเพื่อต่อสู้กับน้ำท่วม หลังน้ำลดก็ใช้การสนับสนุนพื้นฟูเยียวยา ที่สำคัญกว่านั้นก็คือ

ทั้งยังควรให้มีการจัดการน้ำในระดับชุมชนหรือท้องถิ่น เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันภัยพิบัติ และมีภูมิปัญญาและทักษะในการจัดการน้ำ

(2) ความขัดแย้งทางสังคมที่รอวันบุปผา
ดร.อานันท์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ผู้อำนวยการศูนย์เครือข่ายงานวิเคราะห์วิจัยและการฝึกอบรมการเปลี่ยนแปลงของโลก แห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชี้ว่าเครื่องมือสำคัญในการบริหารจัดการน้ำไม่สามารถทำงานได้ตามศักยภาพที่ออกแบบไว้ ไม่ว่าจะเป็นประตูระบายน้ำ คันกันน้ำ ระบบคูคลอง พื้นที่รับน้ำหรือแก้ไขลิง สถานีสูบน้ำ ฯลฯ ซึ่งมีอยู่แล้วและน่าจะช่วยแก้ปัญหาน้ำท่วมได้ถึง 60-70% ส่วนแผนหรือมาตรการระยะยาวต้องพิจารณาให้รอบด้านตั้งแต่พื้นที่ดินน้ำถึงปลายน้ำ ที่สำคัญคือต้องเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

แต่สิ่งที่น่าห่วงใจมากก็คือ 'ความขัดแย้งทางสังคม' ที่รอวันบุปผา²⁵ เพราะน้ำท่วมที่ผ่านมาได้แสดงให้เห็นว่าการขาดความเชื่อมั่นในรัฐที่ช่วยเหลือไม่ได้ ทำให้แต่ละคนแต่ละพื้นที่ต้องสร้างระบบ

ตารางแสดงสถานการณ์อุทกภัยและความเสียหาย พ.ศ. 2545-2554

พ.ศ.	ประชาชน (ล้านคน)	ครัวเรือน (ล้านครัวเรือน)	พื้นที่เกษตร (ล้านไร่)	ความเสียหาย (ล้านบาท)
2545	5.13	1.37	10.43	13,385
2546	1.88	0.48	1.59	2,050
2547	2.32	0.62	3.30	850
2548	2.87	0.76	1.70	5,982
2549	6.05	1.67	6.56	9,627
2550	2.33	0.57	1.62	1,688
2551	7.92	2.03	6.59	7,602
2552	8.88	2.31	2.96	5,253
2553	13.49	3.92	10.91	16,339
2554	13.60	4.09	12.99	1,356,810*

หมายเหตุ: *เป็นการประมาณตั้งความเสียหายและความสูญเสีย โดยโครงการ Post Disaster Needs Assessment (PDNA) ของธนาคารโลก ("ธนาคารโลกประเมินน้ำท่วมเสียหาย 1.356 ล้านล้านบาท และให้เงินเพิ่มอีกกว่า 7 แสนล้าน". สำนักข่าวอินโฟเควสท์ 4 ธันวาคม 2554. ลิงค์ด้านล่าง <http://thaipublica.org/2011/12/world-bank-flood-damage/> เมื่อ 31 มกราคม 2555)

ที่มา: โครงการสุขภาพคนไทย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (คำนวนจาก สถิติสถานการณ์อุทกภัยของประเทศไทย รายปีจาก พ.ศ. 2545-2554 ศูนย์อุปนัธการบรรเทาสาธารณภัย กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย). และ ศูนย์สถาบันการณ์ ประจำวันที่ 31 ธันวาคม 2554 โดย ศูนย์ปฏิบัติการองรับเหตุฉุกเฉิน กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย).

ขาดการสื่อสารความเสี่ยง ไม่สามารถบอกประชาชนได้ว่าจะได้รับผลกระทบอย่างไร เพื่อให้เตรียมพร้อมรับมือ ทั้งนี้ ปี 2555 น่าจะมีความเสี่ยงในการเผชิญภัยพิบัติทางธรรมชาติมากขึ้น เนื่องจากสภาพภูมิอากาศโลกร้อนขึ้น ปริมาณน้ำฝนสูงขึ้น หน้าฝนนานมาก หน้าแล้งจะแล้งหนัก ระดับความรุนแรงน่าจะสูงขึ้น รอบของ การเกิดจะถีเข็น ดังนั้น การอยู่ร่วมกันกับน้ำเป็นสิ่งจำเป็น ต้องหาที่ให้น้ำอยู่ ไม่ว่าจะทำแก้มลิงหรืออ่างเก็บน้ำ ก็ตาม

ອົກຟ້າໂປຣເຈັກທີ່ສູງກັຍນໍ້າທ່ວມ

ภายหลังเหตุการณ์ที่ทึ่งร่องรอยเสียหายไว้ในพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาอย่างมหาศาล และการพยายามจ่ายเงินชดเชยช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยรัฐบาลก็ได้มุ่งหน้าเตรียมแผนการรับมือภัยน้ำท่วมที่อาจเกิดขึ้นในอีกไม่กี่เดือนข้างหน้า นี้ด้วยการทุ่มเทเงินงบประมาณหลายแสนล้านบาท รวมทั้งข้อเสนอด้านการเงินของ กยอ. ที่ให้ออกพร.ก. 4 ฉบับ²⁷ พร้อมด้วย การจัดตั้งองค์กรระดับชาติที่เป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ โดยคณะกรรมการรัฐมนตรีได้เห็นชอบ (ร่าง) แผนการจัดตั้ง องค์การบริหารจัดการน้ำภาคร และร่าง ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการ บริหารจัดการน้ำและอุทกภัยแห่งชาติ ตามที่ กยน. เสนอ เมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2555 มีคณะกรรมการ 2 ชุดคือ คณะกรรมการนโยบายน้ำและอุทกภัยแห่งชาติ (กนอช.) และคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำและ อุทกภัย (กบอ.) โดยมีสำนักงานนโยบาย และบริหารจัดการน้ำและอุทกภัย (สนอช.) เป็นส่วนสนับสนุน

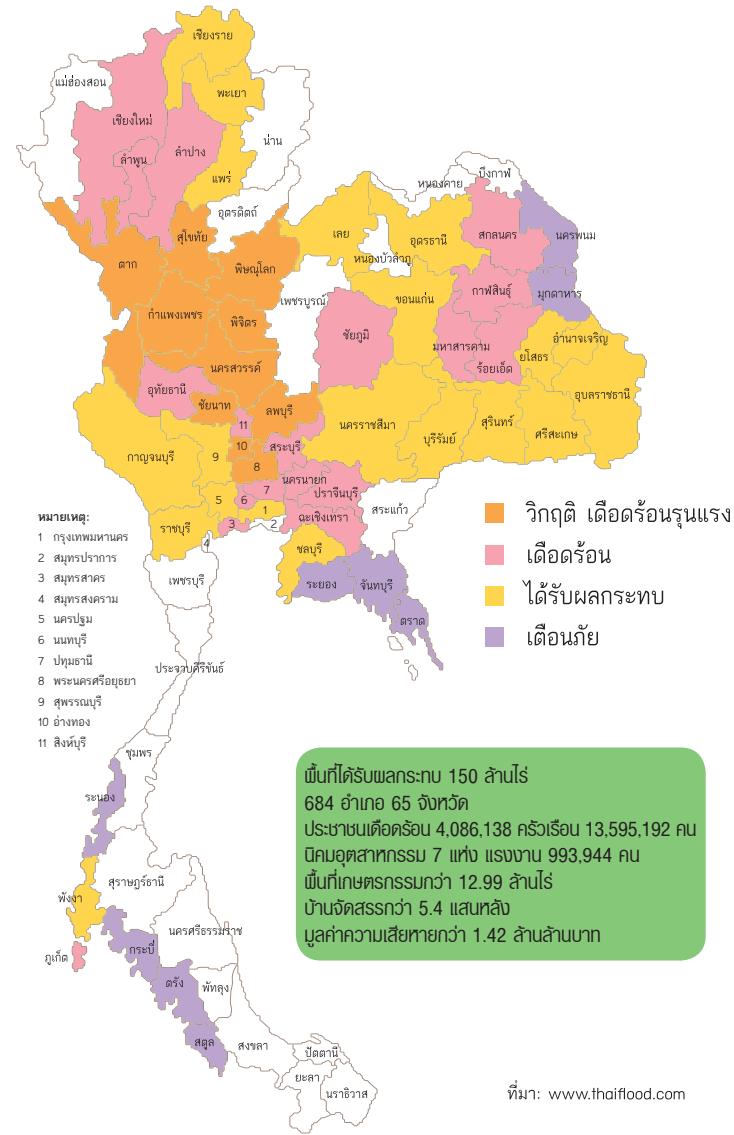
แผนที่แสดง

หมายเหตุ:
1 กองทัพน้ำภาค
2 สุทธิปราบ
3 สุทธิสารภาค
4 สุทธิสารภาค
5 นครปฐม
6 แม่�าช
7 ป่าหัวเขาน
8 พระนครศรีฯ
9 สุพรรณบุรี
10 ล่างกา
11 สิงห์บุรี

ทั้งนี้ รัฐบาลได้เห็นชอบแผนแม่บท
การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ที่ระบุ
แนวทางการดำเนินงานไว้ 3 ด้าน ดัง
(1) ปรับปรุงและพัฒนาระบบป้องกันน้ำท่วม
ให้สมบูรณ์ (2) สร้างความเชื่อมั่นใน
การป้องกันน้ำท่วมในพื้นที่ชุมชน พื้นที่

เกษตร พื้นที่อุตสาหกรรม และพื้นที่เศรษฐกิจที่สำคัญ และ (3) บูรณาการการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกภาค ส่วนเพื่อปริหารจัดการน้ำให้ลงสู่ทุ่งโดยเร็ว โดยแบ่ง พื้นที่ในการบริหารจัดการน้ำเป็น 3 ระดับ คือ พื้นที่ ต้นน้ำ 10 จังหวัด เน้นการซับน้ำและชะลอน้ำมิให้ ไหลบ่าอย่างรุนแรง พื้นที่กลางน้ำ 14 จังหวัดจะเน้นการ บริหารจัดการน้ำ คือ ทางระบายน้ำหลัก (Floodway) แก้มลิง และพื้นที่ปลายน้ำ 7 จังหวัดจะเน้นการเร่งระบายน้ำและผลักดันน้ำออกสู่ทุ่งโดยรุนแรง²⁸ ทั้งหมดนี้ เพื่อเป้าหมายระยะสั้น คือการลดระดับความเสียหาย ที่อาจเกิดขึ้นจากอุทกภัยในปี 2555 และเป้าหมาย ระยะยาวคือการปรับระบบการบริหารจัดการอุทกภัย อย่างบูรณาการและยั่งยืน

แผนที่แสดงพื้นที่ประสบภัยน้ำท่วม ณ วันที่ 10 ตุลาคม 2554

รายละเอียดแผนปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหาอุทกภัยระยะเร่งด่วน 6 แผนงาน งบประมาณ 22,626 ล้านบาท และแผนปฏิบัติการบรรเทาอุทกภัยในพื้นที่ลุ่มน้ำแบบบูรณาการและยั่งยืน หรือแผนจัดการน้ำระยะยาว วงเงินงบประมาณ 350,000 ล้านบาท ประกอบด้วยโครงการต่างๆ ดังนี้

แผนปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหาอุทกภัยระยะเร่งด่วน 6 แผนงาน	แผนปฏิบัติการบรรเทาอุทกภัยในพื้นที่ลุ่มน้ำ แบบบูรณาการและยั่งยืน
1. แผนการบริหารจัดการเขื่อนเก็บน้ำหลัก และจัดทำแผนบริหารจัดการน้ำของประเทศไทยประจำปี 2555 รับผิดชอบโดยกรมชลประทาน	1. โครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าต้นน้ำเพื่อให้เกิดระบบนิเวศที่สมดุล ในลุ่มน้ำ ปิง วัง ยม น่าน สะแกกรัง และป่าสัก รวมประมาณ 330,000 ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำ 10 จังหวัด และพื้นที่กลางน้ำต่อตนบน 6 จังหวัด วงเงิน 10,000 ล้านบาท
2. แผนพื้นฟูและปรับปรุงประสิทธิภาพสิ่งก่อสร้าง วงศ์ 17,126 ล้านบาท ประกอบด้วย (1) การปรับปรุงคันกันน้ำ อาคารบังคับน้ำ ระบบทรากายน้ำ 7,062.82 ล้านบาท (2) การปรับปรุงทางระบายน้ำ ชุดคลอง ชัดสิ่งกีดขวางในคุณคูลองและทางระบายน้ำ 1,695.27 ล้านบาท (3) การเสริมคันกันน้ำและการดำเนินการตามแนวพระราชดำริ 868.20 ล้านบาท และ (4) การเพิ่มประสิทธิภาพในการระบายน้ำและบริหารจัดการน้ำหลักในพื้นที่ 2,984.05 ล้านบาท	2. โครงการสร้างเขื่อนเก็บน้ำ 5 แห่ง มูลค่า 50,000 ล้านบาท ในพื้นที่ต้นน้ำ 10 จังหวัด และพื้นที่กลางน้ำ 14 จังหวัด คือ (1) เขื่อนแม่แจ่ม กันแม่น้ำปิง ใน จ.เชียงใหม่ (2) เขื่อนแก่งเสือเต้น กันแม่น้ำยام ใน จ.แพร่ (3) เขื่อนน้ำตาด กันแม่น้ำตาด สาขาของแม่น้ำน่าน ใน จ.น่าน (4) อ่างเก็บน้ำขนาดกลาง หรือขนาดเล็ก กันแม่น้ำป่าสัก ใน จ.เพชรบูรณ์ เพื่อช่วยรองรับน้ำหนืดเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ และ (5) เขื่อนแม่วัง กันแม่น้ำสะแกกรัง ใน จ.อุทัยธานี
3. แผนการพัฒนาคลังข้อมูล ระบบพยากรณ์ และเตือนภัย งบประมาณ 4,500 ล้านบาท แบ่งเป็น (1) แผนการพัฒนาคลังข้อมูล (2) แผนการปรับปรุงระบบการพยากรณ์ (3) แผนการปรับปรุงระบบการเตือนภัย และติดตั้งระบบโทรศัพท์ศูนย์จัดการปีตุภุคระบายน้ำ	3. โครงการปรับปรุงพื้นที่เกษตรชลประทานเป็นแก้มลิงและพื้นที่รับน้ำนอง ประมาณ 2 ล้านไร่ เพื่อใช้เก็บน้ำหลักประมาณ 6,000-10,000 ล้าน ลบ.ม. วงเงิน 60,000 ล้านบาท โดยพื้นที่กลางน้ำต่อตนบน 6 จังหวัด ต้องการพื้นที่แก้มลิง 1 ล้านไร่ หาได้แล้ว 500,000 ไร่ รับน้ำได้ 1,850 ล้าน ลบ.ม. คือพื้นที่ทุ่งเหนือ จ. นครสวรรค์ ในพื้นที่ อ.ชุมแสง อ.บางมูลนาก ฯลฯ ส่วนพื้นที่กลางน้ำต่อตนล่าง 8 จังหวัด จัดหาพื้นที่รับน้ำได้ในครัวเรือนได้แล้วประมาณ 1 ล้านไร่ เช่น พื้นที่รับน้ำทุ่งบางบาล รับน้ำได้ประมาณ 3,100 ล้าน ลบ.ม.
4. แผนงานเผชิญเหตุเฉพาะพื้นที่ จัดทำแผนความคุม เมื่อเกิดอุทกภัย มีระบบสร้างคลังเครื่องมือ พัฒนาระบบป้องกันบรรเทาอุทกภัยในพื้นที่สำคัญ งบประมาณ 1,000 ล้านบาท	4. โครงการจัดทำน้ำหลักหรือฟลัตเตอร์ และทางผันน้ำ ขนาดไม่น้อยกว่า 1,500 ลบ.ม. ต่อวันที่ รวมทั้งถนนและอาคารองค์ประกอบต่างๆ เพื่อรับน้ำหลักจากแม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำเจ้าพระยาไปทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาหรือทั้งสองฝั่ง งบฯ 120,000 ล้านบาท
5. แผนงานการกำหนดพื้นที่รับน้ำนอง จัดทำแผนผันน้ำ และมาตรการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการใช้พื้นที่เพื่อการรับน้ำ	5. โครงการจัดทำผังการใช้ที่ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดินในฝั่ง รวมทั้งการจัดทำพื้นที่ปิดล้อม (คันริมแม่น้ำและระบบระบายน้ำ) ของพื้นที่ชุมชน พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม งบฯ 50,000 ล้านบาท
6. แผนงานปรับปรุงองค์กรเพื่อบริหารจัดการน้ำ ให้มีคุณการทำงานเฉพาะกิจเพื่อติดตามการดำเนินงาน โดย ส.กนย. เป็นเลขานุการ	6. โครงการปรับปรุงสภาพลำน้ำสายหลัก และคันริมแม่น้ำ ส่วนที่เหลือจากกลุ่มโครงการที่ 3 และ 5 งบฯ 7,000 ล้านบาท
	7. โครงการจัดระบบฐานข้อมูล ระบบพยากรณ์ ระบบเตือนภัย รวมทั้งจัดตั้งองค์กร กغرabeiyin ที่จำเป็น และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน งบฯ 3,000 ล้านบาท

ที่มา: โครงการสุขภาพคนไทย 2555. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (สรุปจากรายงานท่ามกลางโครงการในช่วงเดือนธันวาคม 2554-กุมภาพันธ์ 2555).

